

Annotations

Kateryna Gula (Kyiv). The role of fascist organizations in social and political life of Ireland during 30-ies of XX century

Causes and characteristics of the fascist motion in Ireland were analyzed. Its place in the political system and on the international arena on the eve of World War II has been identified.

Key words: clerical fascism, “blue shirts” at Hal Koeman, Fianna Foyil.

УДК 930.2(47+57)“1925/1933”:351.864(431)

Олег ШЕВЧЕНКО
(м. Київ)

**Військово-промислове співробітництво СРСР та
Веймарської республіки в 1925-1933 рр.**

На основі аналізу широкого кола джерел та наукової літератури досліджуються тенденції військово-промислового співробітництва СРСР та Німеччини в 1925-1933 рр.

Ключові слова: Веймарська республіка, СРСР, військово-промислове співробітництво.

У другій половині 1920-х рр. Радянський Союз у військовому співробітництві з Німеччиною продовжує багато уваги приділяти військово-промисловим контактам. Для радянської сторони інтерес представляли: модернізація вітчизняної військової промисловості за рахунок направлення німецьких офіцерів на заводи в СРСР і надання ліцензій для серійного виробництва військової продукції, а також проведення спільних науково-дослідних робіт. Причому даний пункт частково вже реалізувався у процесі діяльності військово-навчальних центрів рейхсверу (Липецьк, Казань, Тоцькоє, Шіхани). Водночас, військове міністерство Німеччини робило наголос на постачання до Радянського Союзу напівфабрикатів, виробництво й експорт яких формально не підпадали під заборону Версальського договору. Ці проекти сприяли підтриманню зайнятості й високого рівня кваліфікації працівників військово-промислових фірм Німеччини.

У 1925-1927 рр. центр уваги у військовому співробітництві між СРСР і Німеччиною був перенесений на використання військових циклів в СРСР і навчання кадрів, але це зовсім не означало відмову від співробітництва у вій-

ськовій промисловості. Навпаки, надання технологічної й інтелектуальної допомоги в організації окремих військових виробництв не тільки не зменшилося, а набуло після „невдач” із „Юнкерсом” і „Берсолю” масового характеру.

У середині 1929 р. ЦК ВКП(б) прийняло постанову „Про стан оборони країни”, в якій було викладено лінію про повну технічну реконструкцію армії, авіації й флоту. Народному комісаріату з військових і морських справ СРСР було доручено нарівні з існуючим озброєнням домогтися отримання дослідних зразків і на їх основі озброїти армію сучасними видами артилерії, засобами хімізації, танками, бронемашинами, налагодити серійний випуск літаків та авіамоторів. Ця постанова стала основою першого п'ятирічного плану військового будівництва, нею передбачалося також створення нових технічних військ, моторизація РСЧА, масова підготовка технічних кадрів.

Для керівництва виконанням програми, що згадувалися в постанові, була запроваджена посада начальника озброєнь РСЧА, якому доручалося керівництво усіма питаннями переозброєння армії. Цю посаду у 1929-1930 рр. займав І. Уборевич, а в 1931-1932 рр. – М. Тухачевський. У 1929 р. було створене Управління механізації й моторизації (УММ) РСЧА. У перші роки його існування управління очолювали І. Каменський і К. Калиновський. Оскільки до 1929 р. в СРСР не було танкового виробництва і необхідних кадрів-танкобудівників, то спеціальною постановою РВР СРСР було передбачено створення різних типів танків. На початку 1930 р. РВР затвердила програму створення різних видів літаків, аеростатів, аерофотоапаратів і приладів, причому основна увага була приділена бомбардувальній і винищувальній авіації. У середині 1929 р. РВР розробила п'ятирічну програму артилерійського переозброєння РСЧА. З 1928 р. по 1933 р. потужність артилерійських заводів збільшилася майже в шість разів. Водночас було б некоректно вважати, що військова промисловість СРСР перебувала в ембріональному стані. Так, ще у вересні 1928 р. відділ озброєнь Рейхсверу розраховував на постачання обладнання з 35 радянських військових заводів, які виробляли гвинтівки, гармати, літаки, боєприпаси, хімічну зброю та інше спорядження, причому, як зазначалося, „військова допомога Москви через поставки отруйних газів була особливо незалежною”, оскільки Німеччина не мала можливості отримувати ОР з інших країн [1]. Досвід співробітництва з невеликими підприємствами (тими ж самими „Юнкерсом”, „Шгольценбергом” та ін.) виявився дуже корисним для радянського військово-промислового комплексу, який був тоді в стадії становлення.

Закупівля відбувалася відповідно до визначених перспективних напрямів розвитку військової й військово-технічної думки, яка отримала сильний ім-

пульс для розвитку під час Першої світової війни (особливо хімія, авіація, артилерія, моторизація, виробництво танків, підводних човнів та ін.).

10 жовтня 1928 р. в Москві було укладено угоду між радянським Державним зброярсько-кулеметним трестом і фірмою „Карл Вальтер” (Тюрінгія). Відповідно до угоди фірма зобов'язувалася надати тресту повну технічну допомогу в організації виробництва по нарізанню стволів для малокаліберних рушниць і в організації експериментів по нарізанню стволів трьохлінійних гвинтівків і кулеметів, які проводила сама фірма. За 120 000 марок трест отримав право направляти впродовж трьох років своїх спеціалістів для вивчення виробництва по нарізанню стволів на верстатах фірми „Вальтер”. Фірма зобов'язувалася надати працівникам тресту можливість детально вивчити методи виготовлення інструментів, які використовували при нарізанні стволів і виробництва зброї, ознайомитися з відповідною документацією [2].

18 грудня 1928 р. в Москві між Державним всесоюзним гарматно-зброярсько-кулеметним об'єднанням (ГЗКО) „Збройоб'єднання” (пізніше ГЗКО було перейменоване у Державне всесоюзне зброярсько-арсенальне об'єднання (ВЗАО)) і німецькою фірмою „ДАК” (Дойче Аутомобіль-Конструкціонс-гезельшафт) була укладена угода про розробку конструкції колісно-гусеничного танка. Його підписали директор „ДАК” Фольшер і голова правління „ВЗАО” Я. Берзін. Фірма за 70 000 американських доларів зобов'язувалася розробити відповідно до відпрацьованих „Збройоб'єднанням” технічних умов та передати йому проект і детальні робочі креслення танка з колісно-гусеничним ходом. Передача робочих креслень відбулася в Берліні 24 травня і 27 липня 1930 р; фірмі було виплачено 40 000 доларів. Виплата решти 30 000 доларів повинна була бути проведена після виготовлення танка за цими кресленнями і його наступних випробувань. Танк побудований не був, залишок суми не виплатили, тому фірма у січні 1932 р. подала до берлінського суду позов на „ВЗАО” [3].

У січні-лютому 1929 р. група військових хіміків (Рохінсон, Карцев, Блінов) була направлена у відрядження в Німеччину. Вони оглянули протигазову лабораторію в Шпандау (із наданням її повного опису), полігон у Куммерсдорфі (включаючи експерименти по дегазації обмундирування й місцевості), фабрики по виробництву протигазів у Любеку (фірму „Ауер”, фірму „Дегеа”, а також фірму „Дрегер”) і фірму „Ханзеатіше АГ” в Кілі, лабораторію професора Флюрі у Вюрцбурзі, професора Вірта в Шарлотенбурзі і професора Оберміллера (з наданням детального їх, опису). Радянські хіміки також вели переговори з фірмами „Гольдшмідт”, „Тем і Хаас” про будівництво заводу по виготовленню тiodігліколю (сировини для іприту). Їм вдалося отримати матеріали періоду Першої світової війни 1914-1918 рр. для виготовлення різних ОР, а у „ІГ Фарбен Індустрі” ще і креслення газомета, газо-

сховища, фільтрів, рецепти й зразки приладів для створення димової завіси з літака та ін. Вони зустрічалися з начальником генштабу рейхсверу В. Бломбергом і узгодили проєкт договору про спільну роботу на 1929 р. [4].

У березні-квітні 1929 р. заступник начальника ВПС РСЧА В. Алкінс провів переговори з представниками фірми „BMW” про закупівлю 200 аєіамоторів „BMW VI” і 102 винищувачів „НД 37” у фірми „Хайнкель”. Під час укладання контракту на мотори Алкінсу вдалося домогтися деякого зниження цін порівняно з умовами попереднього замовлення 1927 р. Тоді було закуплено 100 моторів, а також 20 гідролітаків „Дорнье-Валь” [5].

Наприкінці 1928 р. „Юнкерс” звернувся до радянського військового аташе в Берліні з пропозицією відновити виробництво літаків у СРСР. Мова йшла про будівництво авіазаводу на концесійних засадах. В одному з проєктів постанови Політбюро ЦК ВКП(б) за 1929 р. пропонувалося розпочати попередні переговори з „Юнкерсом” для з’ясування конкретних пропозицій фірми. У грудні 1929 р. фірма „Юнкерс” звернулася з листом до радянського торговельного представництва в Берліні з пропозицією “створити постійне представництво в Росії”, у Москві, очолити його мав добре відмий своєю роботою в СРСР експерт. Цей експерт повинен “підтримувати стосунки з усіма авіаційними колами”, а всі переговори про співробітництво і про замовлення повинні були відбуватися в Берліні [6].

Деяке уявлення про рівень радянських замовлень Німеччині дають відомості, викладені у звіті тамтешнього радянського аташе В. Путьна К. Ворошилову, датованому 15 серпня 1929 р. Так, на початок серпня 1929 р. загальна сума виділених на військові закупівлі у Німеччині коштів складала приблизно 7,2 млн крб. Основні замовлення були зроблені по лінії “Авіатресту”, “Гарматартресту”, “ВІХІМ-тресту”, “Збройно-кулеметного тресту” [7].

З 10 по 20 квітня в Москві, між представниками ВРНГ і фірми “Крупп” за ініціативою радянської сторони проходили переговори про надання технічної допомоги в галузі військового виробництва, а також виробництва чавуну та сталі у найближчі 10 років. Фірма “Крупп” запропонувала за суму 2 млн американських доларів надати допомогу в розробках, виробництві і випробуваннях в СРСР різних гарматних систем (радянська сторона була зацікавлена у розробці за допомогою “Круппа” зенітної артилерії усіх калібрів з приладами управління, мортир середнього і великого калібру, важкої корпусної та дивізійної артилерії, гарматних набоїв усіх типів) і боєприпасів (порох, вибухівка) для сухопутних військ і флоту, розширити конструкторські бюро фірми в Ессені, або створити конструкторські бюро в СРСР, або послати німецьких конструкторів у відповідні радянські КБ [8].

Приблизно в цей час головною “дійовою особою” у військово-технічних контактах обох країн стає німецький генерал артилерії М. Людвіг, який пішов у відставку з посади начальника озброєнь Рейхсверу. Не випадково, у вересні 1929 р. К. Хаммерштейн на усі прохання К. Ворошилова про допомогу зі сторони Рейхсверу рекомендував “для зміцнення відносин в усіх промислових питаннях генерала Людвіга”.

Свої зусилля після переговорів у Москві з К. Ворошиловим та І. Уборевичем, які відбулися в кінці 1929 р., М. Людвіг зосередив у трьох напрямках:

1. Надання допомоги в модернізації радянської військової промисловості за рахунок направлення німецьких офіцерів на заводи СРСР і надання ліцензій для серійного виробництва військової продукції.

2. Проведення спільних науково-дослідних робіт. Причому даний пункт частково вже реалізувався у процесі діяльності військово-навчальних центрів Рейхсверу (Липецьк, Казань, Тоцкое, Шіхани).

3. Постачання до Радянського Союзу напівфабрикатів, виробництво й експорт яких формально не підпадав під заборону Версаля, але сприяли підтриманню зайнятості і високого рівня кваліфікації військово-промислових фірм Німеччини [9].

Керівництво Рейхсверу розраховувало на співробітництво кількох великих німецьких фірм („Крупп”, „Рейнметал”, „Сіменс і Хальске”), а також на те, що „Людвіг у якості радника радянського уряду” з питань озброєння буде рекомендувати радянській стороні залежно від його уподобань відповідні німецькі фірми. Тут, крім політичної користі, рейхсверівцям вбачалася можливість розповсюдження свого впливу на процес оснащення РСЧА новим озброєнням.

Для радянської сторони інтерес представляли перші два пункти, тоді як військове міністерство Німеччини робило наголос на останньому. У вигідній ситуації опинилася й фірма „Рейнметал”.

Конкретно мова йшла про цілий реєстр узгоджених двосторонніх проєктів, із яких і складалася програма розвитку радянської оборонної промисловості, так звана „програма Людвіга”. Серед них: 1. Постачання до СРСР напівфабрикатів 75 міліметрових зенітних гармат. Їх збирання поєдинно було здійснюватись інженерами “Рейнметала”. 2. Поставка необхідних для цього приладів управління вогнем, фірми “К. Цейс” із розрахунку, що до осені 1930 р. буде зібрано 20-30 гармат. 3. Ремонт і переобладнання одного з радянських заводів із метою налагодження ліцензійного виробництва військового спорядження. 4. Будівництво заводу з виготовлення вибухівки і поставка готових часових мін вибухівки і набоїв для зенітних гармат. Для цього планувалось залучити фірму “Тіль” з Рули. 5. Постачання напівфабрикатів

для виготовлення в СРСР 10-20 штук експериментальних мінометів. 6. Постачання випробувального зразка 20 міліметрового автомату фірми „Рейнметал”. 7. Постачання дослідних зразків трасируючих гарматних набоїв, виробництво яких планувалося здійснювати в Австрії. 8. Постачання до СРСР обладнання для виготовлення набоїв для польової артилерії. 9. Постачання апаратури для виготовлення напівфабрикатів, необхідних для виготовлення отруйних речовин. Після того як „ІГ-Фарбен-Гезельшафт” відмовився надати радянській стороні необхідне обладнання, радянське торговельне представництво у Берліні вело переговори з фірмами „Гольдшмідт” з Амендорфа і „Рем і Хаас” із Майнхайма. Імпорт напівфабрикатів, готових виробів і обладнання планувалося здійснювати через підставні фірми нейтральних країн (Австрії, Швейцарії та Швеції).

У радянської сторони, як розумів Людвіг, було всього 30 танків й усі вони, як і 6 танків, поставлених “Крупом” влітку 1929 р., не функціонували. Причому, німецькі танки перед відправленням до СРСР випробувані не були. Тому було запропоновано у випадку, якщо „Круп” буде брати участь у реалізації „програми Людвіга”, постачати для Радянського Союзу гусеничні трактори (тягачі) для наступного їх переобладнання під танки.

Наркомат оборони (К. Ворошилов і І. Уборевич) та представники радянського військпрому після відмови „Круппа” свій вибір зупинили на напівдержавному концерні „Рейнметал”, єдиному, з ким радянській стороні, нарешті, вдалося домовитися. Переговори з „Рейнметалом” проходили спішно. Делегацію радянської сторони очолювали начальник озброєнь РСЧА, заступник голови РВР І. Уборевич і начальник ДВПУ ВРНГ М. Уриваєв. Узгоджений сторонами договір складався з трьох великих частин. У першій мова йшла про налагодження виробництва 6 артилерійських систем (3-х дюймова зенітна гармата, 15-сантиметровий міномет, 37 міліметрова прогитанкова гармата, 20 міліметрова автоматична гармата, а також 37 міліметрова автоматична зенітна гармата і 6 дюймова гаубиця) з тим, щоб уже до кінця 1931 р. було налагоджене їх виробництво. У другій частині мова йшла про організацію двох артилерійських КБ із відрядженнями до СРСР на чотири роки двадцятьох конструкторів і надання необхідного матеріалу з архівів фірми. У третій частині йшлося про закупівлю чотирьох артилерійських систем і готового технологічного інструмента для їх негайного виробництва. За усі ці послуги радянська сторона зобов'язувалася заплатити близько 2,5 млн американських доларів [10]. Крім того, фірма “Рейнметал” зобов'язувалася допомогти в організації виробництва танків у СРСР.

Переговори йшли дуже повільно. І. Уборевич, умовляючи німців, посилався на те, що американська фірма “Скотт” і шведська “Бофорс” також готові виконати замовлення на вигідніших, ніж німці, умовах але він, однак,

зробив свій вибір на користь німецької фірми, яку вважав більш авторитетною.

Наполягаючи на підписанні договору, К. Ворошилов та І. Уборевич погрожували Німеччині, що затягування переговорів поведе за собою не тільки погіршення, але і перегляд усього комплексу відносин між СРСР і Німеччиною, включаючи політичний і економічний аспекти [11].

10 лютого 1930 р. представники Військпрому і “Рейнметала” підписали попередню угоду. Сама фірма в тексті договору не фігурувала. У супровідному до договору листі пояснювалося, що Управління озброєнь іменувалося “ВПН”, а німецька сторона – “Р.Л.” Під аббревіатурою “Р.Л.” малася на увазі дослідницьке товариство, яке “Рейнметал” зобов’язувався заснувати в Голландії.

Одразу ж після підписання угоди в Німеччину виїхала військова делегація з дванадцятьох офіцерів на чолі з І. Уборевичем. 15 лютого 1930 р. вона вже прибула до Берліну. Підписання остаточного договору планувалося після відвідування радянської делегацією кількох фірм („К. Цейс”, „Тіль”, „Рейнметал”) та випробування чотирьох готових артилерійських систем на полігоні “Рейнметал”.

Наприкінці лютого 1930 р. на засіданні Кабінету Міністрів Німеччини відбулося обговорення німецько-радянських військових і військово-економічних контактів. Враховуючи їх значення, міністр закордонних справ Е. Курціус рекомендував після завершення переговорів по “плану Юнга” і введення його у дію зайнятися вирівнюванням стосунків із східними сусідами і, всупереч різкій антирадянській критиці з приводу сталінської аграрної реформи і переслідування церкви в СРСР, дотримуватися „рапалльської лінії”. Військовий міністр Гренер проінформував уряд про військове співробітництво з Радянським Союзом, при цьому підкреслив, що його згортання викликало б велике незадоволення в Рейхсвері. Схоже висловився і канцлер Х. Мюллер. Він відзначив, що обидві держави не входять до “Версальського клубу” держав-переможниць, тому в політичному сенсі у них багато спільного. В самому СРСР є два силових центри це Компартія і Червона армія, причому РСЧА налаштована дружньо до Німеччини, і цей настрої слід зберегти [12].

18 квітня 1930 р. в Москві був підписаний текст договору й у вересні того ж року він вступив у дію, після того як отримав згоду німецького уряду й канцлера. Німецький посол Дірксен оцінював військове співробітництво СРСР і Німеччини як найбільш стабільний фактор радянсько-німецьких відносин, а також як засіб впливу на внутрішньополітичний розвиток у Радянській державі.

У Німеччині існувала окрема організація, яка інформувала про стан справ й досягнення в окремих галузях господарства в країні. Систематизувала інформацію з німецької преси і перевіряли її на місцях, робили інформацію більш повною й всебічною [13].

Особливо вдалим було співробітництво з інструктором-танкобудівником Е. Гроде („Рейнметал”), з яким був укладений контракт про роботу в СРСР. Розроблений ним середній танк “Т-Г” (танк Гроде) за своїми бойовими й технічними характеристиками перевершував середній танк “Т-24”, який був на озброєнні РСЧА. Таку високу оцінку дала йому комісія Політбюро ЦК ВКП(б) по танкобудівництву у доповіді Політбюро 19 лютого 1931 р. Танк “Т-Г” було визнано основним типом середнього танка, тому було запропоновано терміново налагодити його виробництво у Харкові та на Уралі [14].

В умовах економічної кризи 1929-1933 рр. (“велика депресія”) значення СРСР в якості ринку збуту для німецької промисловості, у т. ч. і військово-промислової продукції, різко зростало. Так, якщо експорт Німеччини в такі країни, як Франція, Голландія, Великобританія у 1932 р. порівняно з 1929 р. скоротився відповідно на 48,6 %, 53,2 %, 65,7 %, то її експорт до СРСР, навпаки, зріс на 176 % [15].

Таке зростання значною мірою було зумовлене тими обставинами, що радянська сторона категорично поставила питання перед Берліном про експортні кредити і зуміла наполягти на своєму. Переговори про новий кредит були розпочаті під час бесіди німецького посла в Москві Дірксена з наркомом зовнішньої торгівлі А. Мікояном і членом колегії НКЗС СРСР Б. Стомоняковим на прийомі в німецькому посольстві 12 квітня 1929 р. Мікоян заявив тоді німецькому дипломату: “Важких і не вигідних кредитів ми більше брати не будемо” [16]. І радянська сторона зуміла реалізувати такий підхід.

Дірксен, у свою чергу, постійно ставив питання про кредити перед міністром закордонних справ Курціусом, підкреслюючи його політичне значення в умовах, коли в Німеччині заговорили про „кризу Рапалло”, вказуючи при цьому на загострення внутрішньополітичної обстановки в СРСР.

В такій ситуації на запрошення ВРНГ СРСР у лютому-березні 1931 р. до Радянського Союзу прибула представницька делегація німецьких ділових кіл. Очолював її голова концерну „Клекнер-Верк” П. Клекнер. До її складу входили і представники ВПК Німеччини: генеральні директора фірм „Фрідріх Крупп”, „Ферайніхте Штальверке”, „Отто Вольф”, „Сіменс”, „АЕГ”, „Борзіг”, „Шіхау”, (верф у Данціге), „МАН”, „ІГ Фарбен”, „Металльгезельшафт”, „Лінке Хоффман-Буш”, „Рейнікер”, „ДЕМАГ”. 28 лютого 1931 р. делегацію прийняв голова ВДНГ Г.Орджонікідзе. Він запропонував подвоїти обсяг радянських замовлень німцям. Але для цього потрібні були великі

кредити. Переговори завершилися на мажорній ноті – була досягнута принципова домовленість про надання експортного кредиту й нарощування поставок обладнання в СРСР [17].

Пізніше з візитом до Берліна прибув заступник голови ВРНГ Ю. Пятаков. 14 квітня 1931 р. в Берліні була оформлена угода між ВРНГ і представниками німецької промисловості про надання СРСР кредиту у 300 млн марок (“угода Пятакова”). На цю суму СРСР зобов’язувався з 15 квітня по 31 серпня 1931 р. оформити додаткові замовлення. Очевидно, що, як і раніше, частину – ймовірно, більшу, – даного кредиту було використано для військово-промислових замовлень. Відомо, що в середині 1931 р. ще одна радянська військова делегація вела в Берліні переговори з управлінням озброєнь рейхсверу і налагодила контакти з деякими військово-промисловими фірмами. Так, з питань технічного співробітництва й поставок систем управління велися переговори з “Сіменсом”. Угода повинна була реалізовуватися через дочірнє підприємство “Сіменса” в Англії. З урахуванням замовлень під даний кредит, загальна сума радянських замовлень у Німеччині в 1931 р. склала 919,3 млн. марок, перевершивши аналогічний показник 1930 р. на 62,3 % „Радянський Союз був у 1931 р. кращим покупцем наших машин”, – засвідчувала тоді німецька преса [18].

Ще в листопаді 1930 р. радянським повпредом у Берлін замість Крестинського, який став заступником наркома закордонних справ СРСР, був направлений Л. Хінчук, який був до цього часу заступником наркома торгівлі СРСР. Хінчук одразу ж розпочав проштовхувати радянські товари на ринок Німеччини. Звісно, мова йшла в основному про сировину і сільськогосподарські поставки (зерно). В радянському меморандумі від 28 вересня 1931 р. за підсумками осінніх економічних переговорів була поставлена вимога про забезпечення умов зростання радянського експорту до рівня 750 млн. марок [19].

Протоколом від 22 грудня 1931 р. Хінчук і німецький міністр економіки Х. Варм-Больд зафіксували домовленість про взаємне збільшення експорту товарів. Це диктувалось тим, що заборгованість СРСР Німеччині наблизилась до 1 млрд марок і розраховуватись треба було золотом і валютою.

Водночас, саме в період економічної кризи після відставки 27 березня 1930 р. уряду “великої коаліції” на чолі з Х. Мюллером, новий уряд Х. Брюнінга узяв курс на згортання відносин з СРСР. Спочатку це відбулося в політичній сфері. 24 червня 1931 р. в Москві було підписано протокол про продовження Берлінського договору, але уряд Х. Брюнінга так і не ратифікував його.

На початку 1932 р. у Німеччині розгорнулася кампанія проти імпорту радянського зерна, лісу, нафти. Її ініціаторами були великі аграрії, фірми дере-

вообробної й нафтової промисловості. Натомість фірми важкої промисловості постійно намагалися спонукати німецький уряд не чинити перепон радянському експорту в Німеччину, а також надати СРСР гарантовані експортні кредити.

У червні 1932 р. Г. Пятаков знову приїхав до Німеччини. 15 червня він добився підписання угоди про постачання, які розширювали “угоду Пятакова” від 14 квітня 1931 р. 17 січня 1933 р. був підписаний радянсько-німецький протокол про збільшення експорту СРСР до Німеччини й надання йому кредитів для купівлі обладнання. 25 лютого 1933 р. був підписаний заключний протокол між радянським торгпредством і двома німецькими консорціумами на чолі з “Дойче Банк” і “Дрезднер Банк” про надання СРСР кредитів на загальну суму 140 млн марок [20].

Але навряд чи цей кредит міг допомогти збереженню динаміки розвитку двосторонньої торгівлі, що мала впродовж попередніх років стійку тенденцію до зростання, а тепер пішла на спад.

Джерела та література

1. *Muller R.-D. Das Tor zur Weltmacht: Die Bedeutung der Sowjetunion für die deutsch Wirtschafts und Rustungspolitik zwischen den Weltkriegern.* – Leopard am Rhein, 1984. – S. 311;
2. Архів зовнішньої політики Російської Федерації (далі – АЗП РФ), ф. 082, оп. 6, п. 345, од. зб. 5486, арк. 1-5.
3. АЗП РФ, ф. 082, оп. 6, п. 345, од. зб. 5486, арк. 177-178.
4. Російський державний військовий архів (далі – РДВА), ф. 33987, оп. 3, од. зб. 295, арк. 13-15.
5. РДВА. ф.4, оп. 2, од. зб. 163, арк. 48.
6. РДВА. ф. 31863, оп. 1, од. зб. 2011, арк. 13.
7. РДВА. ф. 082, оп. 3, од. зб. 112, арк. 18-19.
8. РДВА. ф. 33987, оп. 3, од. зб. 295, арк. 227-228.
9. РДВА. ф. 33987, оп. 3, од. зб. 295, арк. 71. 76. 78.
10. РДВА, ф. 33987, оп. 3, од. зб. 295, арк. 75-77.
11. *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945. Serie B.* – Bd. XIУ – S. 189, 209.
12. *Gatzke H.W. Russo-Gereman Military Collaboration during the Weimar Republik // Amerikan Historikal Rewiew.* – Vol. LXIII. – 1958. – April, № 3. – P. 592, 594.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1, оп. 20, од. зб. 2674, арк. 70.
14. *Захаров В.В. Военные аспекты взаимоотношений СССР и Германии: 1921 – июнь 1941 год.* – М.: ГАВС, 1992. – С. 92;
15. *Ахтамзян А.А. Рапальская политика: советско-германские дипломатические отношения 1922-1932 гг.* – М.: Наука, 1974. – С. 261;

16. Там само. – С. 242;
17. Документы внешней политики СССР.- М.: Международные отношения, - 1959-1969. -- Т. 14 – с. 118, 778 – 781;
18. *Muller R.-D.* Das Tor zur Weltmacht: Die Bedeutung der Sowjetunion für die deutsch Wirtschafts und Rüstungspolitik zwischen den Weltkriegen. – Boopard am Rhein, 1984. – S. 231;
19. Документы внешней политики СССР.- М.: Международные отношения, - 1959-1969. - Т. 14 – с. 821-822;
20. *Rosenfeld G.* Sowjetunion und Deutschland. – Berlin (Ost), 1984. – S. 419-420.

Аннотация

Шевченко О.Т. (г. Киев). Военно-промышленное сотрудничество СССР и Веймарской республики в 1925-1933 гг.

На основе анализа широкого круга источников и научной литературы исследуются тенденции военно-промышленного сотрудничества СССР и Германии в 1925-1933 гг.

Ключевые слова: Веймарская республика, СССР, военно-промышленное сотрудничество.

Annotations

Oleg Shevchenko (Kyiv). The USSR and the Weimar Republic Military-Industrial Cooperation during 1925-1933

Trends in the USSR and Germany military-industrial cooperation during 1925-1933 is investigated on analysis of a wide range sources and scientific literature.

Key words: Weimar Republic, the USSR, the military-industrial cooperation.

УДК 94(477)“193”:343.1(47+57)

Богдан ПОТИЛЬЧАК
(м. Київ)

**Правові засади організації та діяльності Верховного Суду
Української РСР у другій половині 30-х рр. ХХ ст.**

Аналізуються нормативно-правові засади організації та діяльності вищого органу в системі судоустрою республіки в другій половині 30-х рр. минулого століття. порушується питання про місце і значення Верховного Суду Української РСР